

“КИРИАКОДРОМИОН, СИРЕЧ НЕДЕЛНИК ПОУЧЕНИЕ” – ПЪРВАТА НОВОБЪЛГАРСКА ПЕЧАТНА КНИГА

ст. н. с. д-р Мария Аргирова-Герасимова, E-mail: exch4@cl.bas.bg

Автопортрет на Софроний Врачански (2. изд., Букурещ, 1865 г.)

Книгата “Кириакодромион, сиреч Неделник поучение” на Софроний Врачански е отпечатана през 1806 г. в град Римник, Влашко (дн. Румъния). Според единодушното становище на видни български учени, слависти и изследователи тя се определя като първата новобългарска печатна книга. Самият Софроний също я назовава първа печатна книга. Чрез нея се поставя началото на нова посока в книжовния живот на българите — налагането на печатната книга като средство за комуникация и използването на говоримия български език, разбираем за всички — и читатели и слушатели, като език на книжнината.

Авторът Софроний Врачански (поп Стойко Владиславов) е виден книжовник, обществен и църковен деец. Роден е през 1739 г. в Котел в семейството на заможен търговец на добитък. Постъпва в килийното училище на родния си град, където изучава необходимите за църковната практика славянски и гръцки книги. През 1762 г. е ръкоположен за свещеник в Котел, където остава до 1792 г. През този период освен на задълженията си като свещеник той отделя много време за обучение на децата на роден език в килийното училище. Съдбовна е срещата му с Паисий Хилендарски през 1765 г., когато той му предоставя за препис своята “История славянобългарска” и Софроний прави първия

неин препис, известен като Софрониев. Силната му обществена позиция и активна дейност го поставят в конфликт с турската власт и той напуска Котел през 1792 г., като продължава да служи в църкви в Карнобат, Карабунар, Арбанаси, в Капиновския манастир. През 1794 г. е ръкоположен за Врачански епископ под името Софроний. Архиерейската му служба протича при извънредно тежки условия — феодална анархия, междуособици, размирици. Той непрекъснато се мести и три години насилствено е задържан във Видин, където се отдава на литературен труд и преписва книги с историческо и религиозно съдържание, съставя два ръкописни сборника, известни като Първи и Втори Видински сборници. През 1803 г. получава разрешение и заминава за Букурещ. Тук той осъществява общественополезен и книжовен труд, в резултат на което издава през 1806 г. своята неповторима книга “Кириакодромион, сиреч Неделник поучение” — плод на дългогодишна проповедническа дейност като свещеник и епископ. През тези години той пише още “Неделное ангелское толкование” (1805 г.), което се счита за първа редакция на “Кириакодромион”, и оригиналното съчинение “Житие и страдание грешнаго Софрония”, което поставя началото на автобиографичния жанр в българската литература. В последните години на живота си Софроний се установява в манастир край Букурещ, където през 1813 г. завършва жизнения си път.

При подготовката на книгата “Кириакодромион, сиреч Неделник поучение” Софроний е ползвал различни източници, текстове и адаптирани преводи от руски, гръцки, старобългарски автори, богослужбни книги, евангелия, поучения, пролози, сборници, религиозно-нравствени произведения. Учените изследователи установяват и конкретни заглавия и личности, от които е заимстван текстът. Сред тях са например Николай Теотокис, Гедеон Криновский, Димитри Ростовски, Йоан Златоуст, патриарх Евтимий, Йоан Дамаскин. Практиката да се заимстват части или цели текстове е била широко разпространена. Тя е и естествена, тъй като поне в най-общи линии поученията, които се свързват с един християнски празник, трябва да са сходни и дори да съвпадат.

“Кириакодромион, сиреч Неделник поучение” съдържа 272 страници, от които 265 са номерирани, първите шест и последната страница са неномерирани. Замисълът на книгата се посочва от самия автор — да служи на църковната дейност на българските свещеници и за домашен прочит на хората — “...На всех неделях в православных церквах прочитаемая в всего лета с толкованием и с нравоучение и на великих господских праздниках и на святых празнуемых сказание душеполезная”. В съдържателно отношение включва: оглавление т. е. съдържание, предисловие, 60 поучения, 33 слова, 1 сказание и 2 наставления — при кръщения и при новобрачни, подредени в съответствие с последователността на църковните празници в една календарна година, и послесловие на Софроний и печатарите.

Корица на първото издание

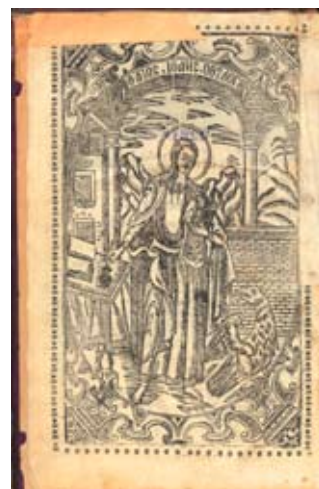
Заглавна страница

Текстът е разделен в две части. Първата е озаглавена “Поучения избрана от святаго Евангелие и от других многих божественных писания” и съдържа предимно неделни поучения, написани в тълковна форма. Втората част — “Поучения на празником господним и на богоугодних святим”, съдържа слова за християнски празници.

На гърба на заглавната страница е поместено изображение на Св. евангелист Йоан Богослов в цял ръст. На самата заглавна страница са изобразени две рамки

с редуващи се кръстчета и орнаменти; в горната част на листа — П-образна заставка от преплитачи се клонки, листа и цвята, в центъра на която е образът на Исус Христос. В края на някои слова на празните места са поместени орнаменти, в които са изписани инициалът или цялото име на Софроний, вмъкнати са кръстове и други графични елементи. Шрифтът е черковнославянски, известен като кирилски печатен шрифт.

Отпечатването на книгата в 1000 екземпляра продължава от 24 април до 25 ноември 1806 г. в епископската печатница в Римник от потомствените печатари Димитър Попович и неговия син Георги Попович, подпомагани от Тодор Стоянович от Видин, който е ученик на Софроний. След отпечатване на първите страници Софроний се обръща с писмо — “Възвание” към по-заможните българи във Влашко и ги моли да подкрепят материално изданието. В резултат на този призив и на усилията на издателите се явяват спомоществатели — българи и румънци. Имената им са отпечатани в Списък, който обаче не присъства във всички екземпляри на книгата. Но събраните финансови средства не са достатъчни и това налага да се направят промени в първоначалния замисъл на оформлението. Отпада една част — Катехизис и гравюра — автопортрет на Софроний Врачански.

Гръб на заглавната страница

“Неделникът” е богослужбна книга, която може да служи и за домашно четиво, в каквато се и превръща. Просветените българи я приемат с ентузиазъм. Книгата придобива широка популярност и получава названието “Софроние” по името на Врачанския епископ. Отношението към нея проличава и от старателно подвързаните с кожа или плат екземпляри, открити на различни места — в библиотеки, църкви, манастири и в частни лица. Първоначално книгата се разпространява по традиционния за това време начин — чрез преписи. Известни са: Чипровският препис от 30-те години на XIX век; частичен препис от 1850 г.; частичен препис в дамаскин от 1853 г., правен в Пазарджик; “Евангелие поучително на Софроний, написа Митю Маринкув в Кюлехчанското училище в Шумен 1866 г.” След смъртта на Софроний Врачански се отпечатват множество издания на “Неделника”: през 1844 г., 1899 г. и 1905 г. в Одеса; през 1856 г. в Нови Сад (за него предварително са се записали 1021 души); през 1865 г. в Букурещ; през 1868 г. в Белград (за него са се записали предимно българи от Скопие, Прилеп, Битоля, Куманово); през 1881 г. в София; през 1901 г., 1912 г., 1919 г. и 1923 г. в Свищов; през 1914 г. във Варна; през 1914 г. в Стара Загора; през 1937 г. в Пловдив и т. н.

Последна страница

Във фонда на Централната библиотека на БАН се съхраняват три екземпляра на книгата: първото издание — от 1806 г. (Римник); изданието от 1858 г. (Нови Сад); изданието от 1865 г. (Букурещ). Изданието “Кириакодромиион, сиреч Неделник поучение” ще бъде дигитализирано и представено в електронния каталог на библиотеката. Този е верният път за опазване на ценното и уникално издание и за осигуряване на неограничен и свободен достъп на всички потребители, които проявяват научен или познавателен интерес към този безценен образец на възрожденската ни книжнина.

Л и т е р а т у р а

1. Българска книга : Енциклопедия — София, 2004. — 506 с.
2. Вутова, Нина. Софроний Врачански 1739-1813 : Библиографски указател. — София, 1989. — 128 с.
3. Киселков, Васил. Софроний Врачански : Живот и творчество. — София, 1963. — 231 с.